

Alevî–Bektaşî Velâyetnâmelerinde Tahta Kılıç Sembolizmi

Serdar GÜRÇAY*

Aynur KOÇAK**

Araştırma Makalesi

Geliş Tarihi / Received: 19 Ocak 2021 / 19 January 2021

Kabul Tarihi / Accepted: 20 Şubat 2021 / 20 February 2021

(Bu makale, ithenticate yazılımınca taranmıştır.)

Öz: Semboller, toplumların kültürel kodlarının açılanması ve psiko-sosyal arka planın çözümlenmesinde anahtar görevi üstlenmektedir. X. yüzyılda İslâm'ı kabul eden Türkler, XII. yüzyıldan itibaren Türkistan üzerinden Hoca Ahmet Yesevi'nin kurduğu Yeseviyye tarikatının öğretilerini yaymak üzere gelen derviş zümresi ile karşılaşmışlardır. Kaotik bir dönem geçiren Anadolu halkı, tasavvufla harmanlanan senkretik İslâm'ı kendilerine yakın bulmuş; eski inanç, örf ve âdetlerle uyumlu olan dinî akidelere kolayca

* **Arş. Gör.**, İstanbul Aydın Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı, İstanbul / TÜRKİYE.

Yıldız Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı. Doktora Öğrencisi. serdargurcay@aydin.edu.tr. <https://orcid.org/0000-0003-1412-7910>

** **Prof. Dr.**, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. İstanbul / TÜRKİYE. aynurnazkocak@hotmail.com. <https://orcid.org/0000-0002-9555-1088>.

DOI:10.17932/IAU.TURKLUK.2015.011/turkluk_v07i1004

adapte olmuşlardır. Eski Türk inanışlarından biri olan Şamanizm geçmişten günümüze pek çok kalıntılar ve izler bırakmış bir inanç sistemidir. Şamanlar, doğanın temsilcileri oldukları kadar, ruhanî düzlem ile ölümlü insanlar arasında bir köprü niteliği taşımışlardır. Şamanların içinde buldukları bu sorumluluk, onların eğitimleri kadar, doğayı ve insan duygularını anlamaya yönelik kültürel yatkınlıkları ile de yakından ilişkilidir. Yer altı, yeryüzü ve gökyüzü arasında kalan insanın çeşitli kötülüklerden korunması ve varlığını güven içinde devam ettirmesinde Şamanlar, doğaüstü varlıklarla iletişim kurarak otacılık, falcılık/büyücülük, ozanlık, halk tababeti uzmanlığı gibi çoklu fonksiyonlar üstlenmişlerdir. Şamanlar bilinmezliğin düzlemleri ile insanlar arasında iletişimi sağlayabilmek için çeşitli ritüeller gerçekleştirirler ve bu esnada boyalardan, giysilerden ve çeşitli el yapımı aletlerden de faydalanırlar. Tahta kılıç, bu nesnelere yalnızca biridir. Bu çalışmada, bahsi geçen konuda, Alevî-Bektaşî velâyetnâmelerinden alınan pasajlar doğrultusunda çeşitli görüşler üretmek ve bunları sosyo-psikolojik perspektiften temellendirmek hedeflenmiştir. Şamanların tahta kılıcının Alevî-Bektaşî geleneğinde de babaların elinde görülmesinin önemi benzer şekilde irdelenmiştir. Dinî zatlarla ilgili anlatılardan örneklere de yer verilmiş ve Şaman ile pîrlere arasındaki bu organik

bağlantının toplum için hangi anlama gelebileceği üzerine savlar ortaya konulmuştur.

Anahtar Kelimeler: *Alevî, Bektaşî, Tahta Kılıç, Şaman, Sembolizm, Velî Kültü.*

Wooden Sword Symbol in Alevi–Bektashi Hagiographies

Abstract: Symbols own a key position in explaining the cultural codes of societies and analyzing the psycho-social background. The Turks, who accepted Islam in the 10th century, met with the dervishes who came through Turkestan from the 12th century to spread the teachings of the Yeseviyye sect established by Hodja Ahmet Yesevi. The Anatolian people, who had a troubled depression, found syncretic Islam close to them; they easily adapted to religious beliefs that were compatible with the old beliefs, customs and traditions. Shamanism, one of the old Turkish beliefs, has left many remains and traces from the past to the present. The Shamans, as well as the representatives of nature, have the characteristic of being bridges between the spiritual plane and the mortal people. This responsibility of the Shamans is deeply linked to their cultural disposition to understand nature and human emotions, as well as their education. The Shaman protects the people who are between

the three planes; the underworld, the earth and the sky. By communicating with supernatural beings, they undertook multifunctional functions such as herbalist, fortune teller, wizard, poet and folk medicine practitioner. Shamans need paints, clothes and various handmade tools, as well as songs, dances and dialogues, to communicate between the planes of unknowingness and people. Wooden sword is one of these objects. This study produces various arguments on this subject and aims to base them from a socio-psychological perspective. The importance of seeing the wooden sword of the Shamans in the hands of the fathers in the Alevî-Bektaşî tradition is also examined. Samples from religious narratives have also been included and arguments have been put forward on the meaning of this connection between Shaman and pir.

Key Words: *Alevi, Bektashi, Wooden Sword, Shaman, Symbolism, Haji Cult.*

Giriş

Menâkıbnâmeler ve Velâyetnâmeler; önemli tarihsel kişilikler, mezheplerin kanaat önderleri, tarikat kurucuları, velî ya da şeyhliğine inanılan kimselerin hayatları, üstün vasıfları, övülecek ve hayranlık uyandıracak hâlleri ile onların kerametlerini barındıran eserlerdir. Bu eserler,

Tezkiretü'l-Evliyâ'ların yanı sıra Tanrı'ya yakınlığı takdis edilen velîlerin etrafında teşekkül etmiş olan efsaneler ve menkabelerin sözlü olarak nesilden nesile aktarılarak yazılı hâle getirildiği eserlerdir. Hacı Bektâş-ı Velî'nin hayatı ve menkabelerini ihtiva eden *Velâyet-nâme* isimli eserden hareketle, âdet olduğu üzere ardından gelen benzer türdeki eserlere “velâyet-nâme” denilmesi hasebiyle, bu çalışmamızda Alevî-Bektâşî menâkıb-nâmelerini, “velâyet-nâme” olarak isimlendirmeyi tercih ettik. Bu eserler, XV. yüzyılda yazıya geçirilmiş olsalar dahi sosyo-kültürel arka plânında sözlü kültür ve kolektif hafızanın mevcudiyeti söz konusudur. Bu yönüyle halk edebiyatı ve folklorun temel kaynaklarından olup barındırdıkları sembol ve motiflerle toplumun mistik / gizil yönlerini açıkça gözler önüne sermektedirler.

Antik çağlardan bu yana, insan ve onun ürettiği kültür ile doğa, yaban ile uygar, zâhirî ile bâtınî, yaşam ile ölüm zıtlığı arasında elçi görevi üstlenen Şamanların, âyin yaparken kullandıkları kutsal eşyalardan biri de tahta kılıçtır. Şamanlar âyin yaparken –ritüel anlamda kendilerinden geçtikleri- vecd / istiğrak hâline girebilmek için belli bazı simgesel aletleri kullanmışlardır. Davul ve özel kıyafetlerinin yanı sıra yanlarında bir de tahta kılıç bulundurmaktadırlar. Bayat'ın aktarımına göre, “Orta Asya'nın hem erkek hem de

kadın Şamanları hastayı tedavi etmeye giderken yanlarında tahta veya metal kılıç taşırlardı”(Bayat, 2006). Tahta kılıç, şer / kötü kuvvetlerle mücadele için bir savaş aracıdır (Saral, 2004: 31). Şamanlar bununla yer altında bulunan ve toplumlara menfi olaylar, hastalıklar getirdiğine inanılan kötü ruhlara karşı savaşmaktadır. Tüm bu yönleriyle tahta kılıcın kaosu kozmosa evirmesi yönüyle Şaman ritüellerinde sıklıkla kullanıldığı söylenebilir.

Şamanlık geleneğinin geleceğe aksi ve uzantısı olarak kabul edilen Alevî-Bektaşî velîlerinin, tespit edilebilen en önemli ortak yanlarından birisi, tahta bir kılıca sahip olmaları, bununla yerine göre ejderhalarla yerine göre gayrimüslimlerle savaşarak onları öldürmeleridir. Anlatılarda sıklıkla kullanılan bu motif, menâkıbnâmelerden başka Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarını anlatan ilk devir vekayinâmelerinde de geçmektedir (Ocak, 2002: 179). Zira Osmanlı'nın kuruluş döneminde, çok kültürlü Horasan yapısından Anadolu'ya gelen gazi-derviş (Abdâlan-ı Rûm) zümresinin hem askerî, hem sosyo-kültürel ve dinî anlamda yarattıkları etkileşim pek çok bilim insanınca kabul edilen bir gerçeklik olup bu erenlerin etrafında teşekkül eden kerametler, destan ve efsanelerde birbiriyle benzeşen motiflerin bulunduğu bilinmektedir.

Tahta kılıç, Alevî-Bektâşî geleneğinde; *tarik*, *alaca değnek*, *erkan-ı evliya*, *erkan*, *desteçup*, *Zülfikar*, *değnek*, *serdeste*, *evliyâ* ve *kara çomak* adlarıyla anılır (Korkmaz, 2013). Bu nesne, Alevî-Bektaşî dedelerinin taliplerin sırtlarını sıvazlama ritüeli sırasında kullandığı 3 karış uzunluğunda boğumlu, simgesel bir kutsama çubuğudur (Korkmaz, 2010: 53). Özellikle Alevî-Bektâşî zümrelerinden olan Çelebiler'in, cem âyinlerinde kullanılan ve günahlardan arınma ritüeli olarak bilinen "tarik altından geçme" eylemini, dedenin talibin sırtını dest ile sıvazlamasına dönüştürerek paradigma değişimi yaratmaya çalıştıkları göz önüne alınırsa tarihin gelenekteki yeri ve önemi daha da iyi anlaşılacaktır.

1. Tahta ve Kılıç Simgelerine Panoramik Bir Bakış

Tahtanın, hem antik bir element olması hem de çok kullanılagelen bir zanaat ve inşaat malzemesi olması nedeniyle, insan uygarlığı açısından belki de kilit önem taşıyan maddelerden biri olduğu söylenebilir. Antik çağlardan bu yana sembollerin derin anlamları ve işlevselliklerini göz önünde bulunduran Çin medeniyetinde, yaşamı temellendiren ve bütünlüğü sağlayan Anasır-ı Erbaa (ateş, hava, su, toprak elementleri) dışında varlığın beşinci hâli olarak ağaç (tahta) da eklenmiştir (Eberhard, 2000: 63). Tahta, "Doğu, özellikle Çin tasarımlarında, 'beş ihtiyar'dan doğunun üstadıyla ilişkilendirilen ve doğuyu simgeleyen nesne"

(Korkmaz, 2010: 1143,1144) olarak kabul edilmektedir. Tahta, doğrudan ağaç kültüyle ilintili olarak görüldüğü için, kutsal ağaç nesnesi tahtayla özdeşleştirilmektedir. “Evrenin direğini, barışı, bereketi (Üçer, 2019: X) hayatı, ölümsüzlüğü, bilgeliği, gençliği ya da genç kalmayı, üç katmandan oluşan âlemi birbirine bağlamayı ifade eden “kozmetik ağaç”, bütün bu özellikleriyle Türk inancı ve düşünüş sisteminde olduğu kadar, en doğusundan en batısına, en kuzeyinden güneyine, dünyanın her yerinde, hemen hemen aynı şeyleri ifade etmektedir (Ergun, 2004: 17). Tanyu’nun ifadesiyle göğe ve doğa güçlerine yakınlığından, ağaçlarda ilâhların ve ruhların bulunduğu inancı ile kutsal addedilmesi, yeniden doğuşun ve sürekliliğin simgesi olması dolayısıyla insanlar beşikten mezara ağaca yönelmişlerdir (1976: 128). Yer altı - orta dünya ve gökyüzünü birbirine bağlayan hayat ağacının (Türklerde kayın) dibinden akan hayat suyu ile ölümsüzlüğü simgelemektedir. Aynı zamanda tabiat kültürünün bir parçası olan ağaç kültü, Türk inanç sisteminde tanrıyı sembolize etmekte (Ergun, 2004: 81), yalnız ağaçlar tanrı ile özdeşleştirilmekte olup sırtlarını ağaçlara dayayan velîler için merkezde bir mekân olma özelliği göstermektedir. Bunun yanı sıra velînin elindeki tahta değnek de bilgeliğin, iktidarın ve gücün simgesi olmasının yanı sıra ölümsüzlüğün ve hayata tutunmanın da somutlaşmış simgesidir denilebilir. Bu

anlamda doğu kültürü, ağacı ve dolayısıyla tahtayı, hayatı bütünleyen beş temel elementten birisi olarak göstermiştir.

Diğer yandan, primordiyal insan toplumunun, hayatta kalabilmek için kendi bedensel gücünün yetmeyip, alet kullanmanın faydasını keşfetmesiyle önce sopa, ardından taş keskinlerin önemi keşfedilmiştir. Daha sonra bunların birleşimi ile ilkel mızraklar yapılmıştır. Silahlı yakın dövüşlerin, kabileler arası varoluş farkı meydana getirdiği vahşi çağlarda mızrak, yakın dövüş ihtiyaçları ile törpülenmiş ve kılıca evrilmiştir. Kılıç, fiziksel savunma savaşlarında onu kullanana üstünlük sağladığı için sanat ve edebiyatta da en güçlü şekilde yerini almıştır. Bu nesne, ilahî perspektif açısından ele alındığında görülmektedir ki fizikî savaşların maddî dünyada beka sahibi olmak için ilk çağlardan beri âdeta bir doğa kuralı olması gibi kişinin nefsi ile mücadelesi de içindeki canavarı (nefs, ego) yenebilmesi için bir gereklilik hâlini almıştır. Psikoanalitik yönden “ego” olarak tanımlanan bu canavar, özünde Jung arketiplerinden “gölge”yi çağrıştırmaktadır. Nasıl ki zaman içinde, maddî dövüşlerin kuralları ve prensipleri oluştuysa, manevi ihtiyaçlar sebebiyle de ritüel ve ayinler ortaya çıkarılmıştır. Ritüelin ortaya çıkmasının zarureti kutsal ve profanın ayrışması ihtiyacındandır.

Tarik ya da yaygın adıyla *alacadeğnek*, Orta Asya kandaş toplumlarında topluluk ya da toplum önderinin kurmaylığını yapan askerî kimlikli eren ve erlerin elindeki kılıcın tarihsel süreç içinde dönüşüme uğramış biçimidir. Bu eren zümresi, zamanla bu işlevlerinden uzaklaşmış ve topluma akıl önderliği yapan bilgelere, evliyalara, sürece koşut ellerindeki metal kılıç ise “akıl kılıcı” anlamında tahta kılıca; tahta kılıç dedenin, babanın elinde kutsama çubuğuna dönüşmüş ve nihâi olarak kutsiyeti haiz bir nesne olarak faydalanılmıştır. Çizgi dışı (Heterodoxe) İslâm erenleri güzel ahlâkı, inancı, sır bilgisine sahip olmayı, erdem ve fazileti öne çıkaran şahsiyetlerdir.

Tahtanın kılıç ile birleşmesiyle ritüellerin ve kutsî literatürün bir parçası haline gelmesi, âdetta bir ağacın toprakla birleşmesi, yaşamın ölüme kavuşması kadar normal karşılanabilir. Bir diğer deyişle maddî ile manevî olanın, zahir ile bâtının, zihinlerde ve yaşayışlarda bir düzene girme ihtiyacının toplumdaki yansımasıdır. Şaman, pîr, dede ve niceleri bu bahsedilen hususun kutsî kabul edilen araçlarıdır. Maskeler, davullar, boyalar, çalgılar ve tahta sopalar / kılıçlar sosyo-psikolojik simgelerdir ve her birinin ayrı ayrı kolektif hafızada karşılıkları vardır. Her ne kadar, bu karşılıklar günümüzde toplumun bilinç dışına itilmiş olsalar da o topluluğun sosyo-psikolojik arka planını çözümlemenin başat

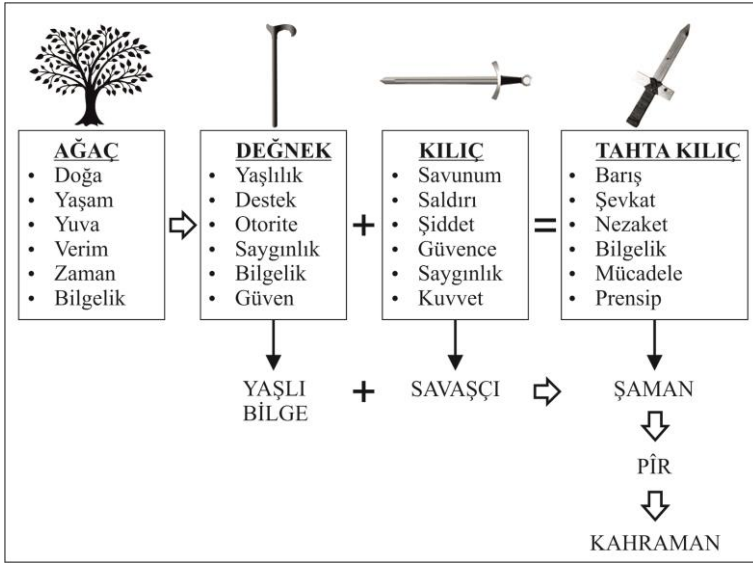
unsurlarıdır. Bu unsurlar geçmiş ve gelecek arasında kurdukları bağ ile bilinmezi bilinir kılarak toplumun üyelerinin aidiyetini pekiştirmektedir.

2. Sembol Bağlamında Tahta Kılıç

Edebî bir yaklaşımla semboller, yer yer gizil bir anlam içerirken yer yer duygulara hitap etmektedir. Kutsî kavramlar söz konusu olduğundaysa simgelerin varlığı kaçınılmazdır. Zira kutsalı ortaya çıkaran unsur, profan (din dışı)dır. Dolayısıyla bu nesnelere, mekânlar ve belirlenmiş zamanlar, barındırdıkları içkin anlam karşılıklarıyla kutsalın sınırlarını belirlerler. Din ve inançlarda sembol dilinin kullanılması, derin anlamın çözülmesi talebinden ileri gelir. Ethem R. Fığlalı, Kur'ân-ı Kerim'in son vahiy kitabı olarak yoruma açık ayetler içermesini, onun ölümsüzlüğünün bir mucizesi olarak tanımlar. Buradaki sembolik-elastiki ayetlerin muhtelif devir-mekân ve ihtiyaçlara uygun olacak şekilde yeniden yorumlanmasının kıymetine dikkat çekerek, bunun Kur'ân'ın emri olduğunu söyler (1994: 23). Zira inci elde edilmesi zor bir nesneyken kıymeti üst düzeydedir. Dinlerde söz konusu olan sembolik anlam ve anlatımlar çoklu okuma yaratmak maksadıyla değil; özün kavranması hususiyetiyle içselleştirilmesinin pekiştirilmesi ihtiyacından ileri gelir. Peygamberler, aracı oldukları mucizeleri vasıtasıyla kendilerini gerçekleştirirken; erenler keramet ve ilham

aracılığıyla kutsiyet kazanırlar. Bir nevi rol çalma olarak nitelendirebileceğimiz bu durum, dervişlerin doğru yolda, düzgün ahlâk ve faziletlerle ilerlemeleri bakımından irşat edilmelerinde büyük önem taşımaktadır.

Temel ihtiyaçlara olan bağıllık ve talepkârlık insanlar için ağaç gibi verimli bir varlığı kutsîleştirmiştir. Hayat ağacı, dünya ağacı, ana ağaç, baba ağaç gibi kullanımları olan ağaç motifi, başlı başına evrenin direği (Axis Mundi) oluşturmaktadır. Hem yeraltı hem de yer üstü ile bağı olan ağaç, düzlemler arasında iletişim kanalı olarak varlığını sürdürür. Ağaçlara sunulan nezirler, kurbanlar ve dilek dilemek için çaput bağlanması gelenekleri Şamanizm'in temel ritüellerindendir. Bütünün bir parçası olan tahta ise; aynı kutsiyeti bünyesinde taşımaktadır. Tahta da ağacın doğadaki bir görüntüsüdür. Yaşlı insanlara yürümede yardımcı olan ve ağaçtan yapılan değnekler zamanla yaşlıların edindiği bilgelikle özdeşleşmiştir. Savunma ihtiyacı kılıçların da bilgelige evrilmesi, bu durumun açıklayıcısı olarak izah edilebilir. Kutsî düzlemde erdemin bastonu ile savaşın kılıcı birleşmiş ve bilgelerin tahta kılıcına dönüşmüştür. Şamanlar ise zamanla pirlere, onlar da tarihî ve kurgu kahramanlara doğru biçim değiştirmişlerdir.

Şekil 1. Ağacın, tahta kılıca evrilmesi

Bu paradigma değişimi sonucunda oluşan evrilme sırasında, şekilsel birtakım farklılıklar ortaya çıksa da bu nesnenin manevî değeri korunmuştur. Hz. Musa'nın asası ile Hızır'ın da yardımıyla Sarı Saltuk'un, ejderhanın yedi başını da bir bir kestiği tahta kılıcı benzer işlev görmüş, şahsiyetlerini bütünleyen ve onlarla özdeşleşen kutsal eşyalardan olmuştur. İnsan, doğru yolu bulabilmek için kendisine bir eğitici, öğretici aramaktadır. Bu öğreticiler kimi zaman kişisel hayat tecrübeleri, ebeveynler, çevre vb. faktörlerden müteşekkil iken kimi zamansa tarihî/edebî rol-model olan karakterler, din uluları, kanaat önderleri ve onun bütünleyicileri olmuştur. Bunu kullanan şaman, derviş, evliyâ

için ise *ad origenem* temsili yaratmışlardır. Kolektif bilinçaltından doğan bu semboller, ataların kutsala yönelik görüngülerinin izdüşümü olarak düşünülebilir. Geçmişten geleceğe taşınmak suretiyle değerler birikimi oluşarak nesiller arası kültür farklılıkları azaltılmış ve tecrübeler nesilden nesile aktarılmış olur.

Pirlerin gerekmedikçe fizikî dövüşe girmemeleri, çevrelerine düşünce ve yaşantıları ile model olmaları, insanlara yardım etmeleri ve erdem ile ilgili öğütler vermeleri her zaman göz önünde bulundurulmalıdır. Kılıcın tahta olması, yer yer ejderha gibi fantastik varlıkların da düşman suretinde karşımıza çıkması, anlatıların bazı kısımlarının efsaneleşmiş olabileceğini düşünmemizi sağlamaktadır.

3. Alevî-Bektaşî Velâyetnâmelerinde Tahta Kılıç

Çalışmamızda yararlandığımız Alevî-Bektâşî velâyetnâmeleri; Hacım Sultan, Hacı Bektaş-ı Velî, Sarı Saltuk, Koyun Baba'dır. Bu eserlerde tespit edilen tahta kılıcın sembolik anlamıyla öne çıktığı pasajlara yer verilmiştir.

3.1. “Tahta Kılıç ile Köseği” Anlatısı

Hacım Sultan Velâyetnâmesi'nden alıntılanan pasajda, Yeseviyye tarikatının kurucusu Hoca Ahmet Yesevi'nin Horasan'dan Anadolu'ya fırlattığı bir işaret olarak tahta kılıç (ağaç kılıç) geçmektedir.

Pes Sultan Hoca Ahmet Yesevi hazretlerinin bir ağaç kılıcı var idi. Getürüb tekbir edüp Sultan Hacı Bektaş Velî el-Horasanî'nin beline kuşatdı. Ve dahi ocakta tut ağacından bir od yanar idi. Bi eksi kavrayub Rum'a doğru pertav itti "Ve ol eksiye Horasan'dan Rûm'a er gönderdiği malum ola. Rum'da bunu tutalar deyu" didi. Ol eksi havada yana yana (gelip) geçerken, Konya'da bir er var idi, Sultan Hoca (Ahmet) Fakih derler idi. Ol odı (yanan köseği) kapub hücresinin öğüne (önüne) dikti. Kudreti ilahi, ol eksi (yanık köseği) bitti, tepesi yanık, aşağısı dut idi, (yemiş verdi). El-Hale hazihi şimdi yemiş virir (Özmen, 2009: 114).

Türkçede *mitil atmak, yerleşmek, iz/işaret bırakmak* manâsında var olan bu eylem, Horasan'dan Rûm üzerine gelen Horasanî dervişlerin işaret fişeği olarak tespit edilebilmektedir. Baki Öz, tahta kılıcın türbede değil; tekkede olduğunu ve dinsel törenin vazgeçilmez kutsî nesnesi olduğunu söyler (2001: 326). Öte yandan sonraki zamanlarda Hacım Sultan'ın hücresinin önüne diktiği bu kılıcın tepesi yanık kalmış, aşağısından da dut meyvesi vermiştir. Meyve vermek canlılığa, yaşamsal döngüye işaret etmektedir. Eski Türklerde doğaya saygı duyulması geleneği animistik çerçevede ehemmiyet verilen unsurlardandır. Dolayısıyla ağacın meyve vermeyi sürdürmesi, sembolik olarak Horasan öğretilerini yaymaya gayret eden Hacım Sultan dergâhı ve

tariki üzerinde olan dervişleri ile birlikte gelecek yeni nesil dervişlerinin tamamını simgelemektedir. Bunun yanı sıra Horasan geleneklerinin de sürdürüleceğinin ve kök salan ağaç gibi yayılacağına da sembolik göstergesidir. Üzeri yanık ağacın alt kısmında verilen her meyve yeni bir danişmende işaret etmektedir. Üst kısmının yanık olması ise gökle olan bağlantısı hasebiyle ilâhî aşkla yanmak olarak yorumlanabilir. Meyve olarak da dutun kullanılışı, bu meyvenin sûfi gelenekte, “yol” simgesi (Korkmaz, 2010: 354) anlamında kabul edilmesi olarak değerlendirilebilir. Aynı zamanda gelecekte tekkeden eğitim alacak öğrencilere işaret ettiği söylenebilir. Nihâi olarak denilebilir ki bu pasajda kullanılan tahta kılıç, sönmeyen meş’ale sembolü ile özdeş olarak karşımıza çıkmaktadır.

3.2. “Yunus Balığı Kulağı” Anlatısı

Hacım Sultan, Hacı Bektaş Velî’ye keramet gösteren ve onun himmeti vesilesiyle Germiyan iline tariki yaymak maksadıyla gönderilen dervişlerdendir. Velâyetnâme’de geçen anlatıda tahta kılıç, emanet nesne olarak berikine verilir ve bu yolla halifeliğın sembolü Hacım Sultan tarafından kazanılmış olur.

Sultan Hacı Bektaş Velî (andan) itdi: “Ya Hacım Sultan Kande Akdeniz, kande Malya kın?” didi. “Bunu bir bir yakınla söyle” didi. Andan Hacım Sultan hazretleri elini

sunub Akdeniz' den bir yunus balığının kulağından parmağını geçirüb getürdi. Sultan hazretlerinin öğüne (önüne) bırakıverdi. Sultan Hacı Bektaş Velî bu velayeti görüb (görünce Horasan'da kendüye bir tahta kılıç kuşatmışlar idi onu) getirüb Sultan Hacım'ın beline tekbir idüb kuşattı. "Yürü imdi Germiyan'a" didi. Ve birbirine "merhaba" idüb bir menzil gönderdiler. Sultan Hacım hazretleri revâne oldu (Özmen, 2009: 118).

Peygamberlerden rüşlerini ispat etmeleri için mucize göstermeleri istenir. Buna göre peygamberler belli birtakım mucizeleri ile bilinirler ve bu mucizelerle konumlandırılırlar. Hz. Musa, asası vasıtasıyla Kızıldeniz'i ikiye böler; Hz. İsa beşikteyken dile gelir, körleri iyileştirir, ölüyü diriltir; Hz. Muhammed'in ise en büyük mucizesi Kur'an-ı Kerim olarak kabul edilir. Benzer olarak velîlerden de keramet göstermeleri beklenir. Bu hususta, Allah'ın izniyle birtakım kerametler ortaya çıkınca korkuyla karışık saygı duygusuyla birlikte halk, o kişinin ermiş kimselerden olduğunu, sırlara vakıf olduğunu kabul eder ve ona mürit olarak hayat yolunda yoldaş olup onun öğretileri doğrultusunda hayatına yön verir.

Kerametler, bir nevi inisiyatik yolculuğun engelleridir. Kahraman, erginlenene dek irili ufaklı birçok engeller ile karşılaşacaktır. Yukarıdaki pasajda da Hacı Bektaş-ı Velî, Hacım Sultan'dan velîliğini ispat etmesini ve

onu ikna etmesini talep etmektedir. O da yunus balığını kulağından tutup önüne serince, Hacı Bektaş-ı Velî tahta kılıcını beline kuşatır. Burada tahta kılıç, erginlenmenin alâmet nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Onun velîliğini kabul eden ve bunu da sunduğu iz nesnesi ile gösteren Hacı Bektâş-ı Velî, Hacım Sultan'ı Germiyan'a tekke inşasını gerçekleştirmek üzere gönderir. Normal şartlarda vuku bulması mümkün olmayan tabiatüstü olayların ilahi kuvvetin de yardımıyla tezahür etmesi, statünün yükselişini de beraberinde getirir. Doğru yolda olmayı; doğru bilgi, akıl ve adaleti temsil eden tahta kılıcı taşımak sorumluluk gerektirmektedir. Bu yüzden erenler bu sorumluluğu ancak bu yükü taşıyabileceklerine inandıkları kişilere üstlendirmişler, o kişilere himmet göstermişlerdir. Tahta kılıcın, erginlenmenin alâmet nesnesi olarak yer aldığı bir örnek de Abdal Mûsa Velâyetnâmesi'nde söz konusudur. Abdal Mûsâ Sultan, Gâzî Umur Bey'in kendisinden bir yâdigâr istemesi üzerine, Kızıl Deli Sultân'ı ona verir ve Kızıl Deli Sultân'a bir *tahta kılıç* hediye eder. "Abdal Mûsâ Sultân çağırıp bir *ağaç kılıç* sundu. Kızıl Deli Sultân aldı, öpdü başına kodı. Andan sonra yürüdiler" (Güzel, 1999: 29). Tahta kılıcın âdet ve erkânı yayma konusunda taç, kemer gibi bir halifelik sembolü olması ona hususi bir kutsiyet kazandırmaktadır. Tahta kılıç, onu emanet veren velîyi temsil

eden somut bir nesne olarak öne çıkmakta, onunla âdeta bütünleştirilmektedir.

3.3. “Tahta Kılıcın Keskinliği ve Katır” Anlatısı

Hacım Sultan Velâyetnâmesi’nden alınan aşağıdaki pasajda, her ne kadar tahta kılıç, kılıcın asıl işlevi olan “keskin olmak” özelliğini yerine getirmeyen bir nesne olarak gösterilse de esasında taşı bile doğrayabilecek kadar “tig-i bürran” olduğuna ve yeri gelince en azılı düşmanı bile dize getirebileceğine değinilmektedir.

Kudret-i ilahi, bir derviş katır ile (dergaha) su getirir idi. Hacım Sultan'ın öğüne(önüne) uğradı. Sultan dahi tahta kılıcı eline alub, “la feta illa Ali la seyfe illa Zülfikar” didi, (deyüb tahta kılıcı katıra) çaldı. Katır(ı) iki pare oldu (eyledi). Bir mermere dahi çaldı, iki pare eyledi.

Sakka bunu görüb ağlayub Sultan Hacı Bektaş Velî 'ye geldi. “Sultanım bir divaneye bir kılıç virmişsiniz. Benim katırımı (iki pare edip) helak eyledi” didi. (Hünkar) Hacı Bektaş Velî itdi: “Varun Hacım'a söyleyin gelsün (gel deyün)” didi. Bir derviş varub çağırdı. “Gel sizi Sultan Hünkar ister” didi. Hacım Sultan (hazretleri) dahi dahi neam (naim) deyub geldi. Pes, Sultan (Hünkar) hazretleri itdi: “Neyledin Hacım, dervişin katırımı öldürmüşsün” didi. Andan Hacım Sultan hazretleri itdi: Hünkâr(ım) beni bir

ağnuya (zengin) velayetine gönderirsin, senin kapunda kesmeyen kılıcı ben neylerüm? Al imdi kılıcını zabt eyle"(kılıcını sopa eyle) didi. Sultan (Sultan) Hüinkar Hacı Bektaş Velî itdi: "Ya Hacım Rüm'da Hacım adlı er çoktur. Bundan sonra senin adın Kolu Açık Hacım Sultan olsun" didi. Yine Hacım Sultan hazretleri dua eyledi, katırın canı yine (yerine) geldi. Hıdınette oldı (Özmen, 2009: 118).

Pasajda görüldüğü üzere; tahta kılıç tahrip etmeyen, kesmeyen bir nesne değildir. Zira velâyet-nâmelere de yansıyan Hz. Ali'nin tahta kılıcıyla sert taşı parçalaması onun gücünü ortaya koymaktadır. Buradaki keskinlik; maneviyatın, iktidarın ve bilgeliğin gücüdür. Bu kerameti gösteren velîyullahın Allah'a yakınlığı tasdiklenmiş olur. Bir katırı ikiye bölebilecek ve hatta kesimi oldukça zor olan mermeri parçalayabilecek kadar keskin olmasından ötürü zarar verici olduğuna da kanaat getirilebilir. Ancak buradaki sembolik ifade, Hz. Ali'nin kılıcının niyetiyle ilgilidir. Zülfikâr; Hz, Ali'ye, Hz. Muhammed tarafından armağan edildiğine inanılan, ucu çatallı kılıçtır. Dolayısıyla Alevî-Bektaşî geleneği açısından kutsal olarak kabul edilen bir nesnedir. Hz. Ali'nin en bilindik alâmeti olan Zülfikâr kılıcına telmihte bulunulması ilksele, kökene dönmeyi arzu etmektir. Kutsama çubuğu anlamında terbiye ve yol göstericiliği ile bilinen alacadeğnek de Hz. Ali'nin meşhur kılıcı Zülfikâr'ı temsil

eder. Dolayısıyla tahta kılıç da erginlenme ve arınmayı dolaylı olarak bünyesinde barındırır.

Hacım Sultan tarafından katırı ikiye bölünen sucu derviş, Hacım Sultan'dan daha üst mertebede olan Hacı Bektaş'a şikâyete gitmiştir. Hacı Bektaş, Hacım Sultan'ı sigaya çeker. Bunun üzerine, Hacı Bektaş'a “*senin kapunda kesmeyen kılıcı ben neylerüm? Al imdi kılıcını zabt eyle*” diyen Hacım Sultan, kendisine keskin kılıç istediğini, kesmeyen kılıcıysa mürşidinin kendi elinde değnek olarak kullanması gerektiğini söyler ve ardından yine bir dua ile ikiye böldüğü katıra can verir. Cansız bir varlığa ruh verme motifi dinî anlatılarda karşımıza çıkan yaygın bir keramettir. Doğaüstü kuvvetler vasıtasıyla ortaya çıkan bu mistik olay, ikna stratejisi açısından oldukça işlevseldir. Bu noktada Hacım Sultan, üstünlüğünü karşı tarafa ispat etmiştir. Bu olayın ardından Hacı Bektaş, ona “Kolu Açık Hacım Sultan” ismini bahşetmiştir. Dede Korkut anlatılarında da karşımıza çıkan, bir kahramanlık neticesinde “ad verme” motifi, ilgili anlatıda statü göstergesi olarak “kabul edilmeyi” beraberinde getirir. Tahta kılıcın ilgili anlatıdaki yeri ve önemi, velîliğin ispatının aracı nesnesi olmasındandır.

3.4. Menâkıb-ı Hacı Bektaş Velâyetnâmesi'nden

Sarı Saltuk Velâyetnâmesi, Balkan coğrafyasında yayılan ve bilinen bir velâyet-nâmedir. Özellikle Balkan

fütühatında önemli rol alan Sarı Saltuk, Hristiyan öğelerin harmanlandığı bir inanç sistemine iştirak etmiştir. Zira Hristiyan ahâlisi onu *Seved Nikola* olarak tanır ve onun velîliğini tasdik ederler (Bozkurt, 2012: 263). Sarı Saltuk'un en bilindik kerameti tahta kılıcıyla ejderhayı öldürmesidir. Bu simgesel ölüm, meselenin özünde farklı mânâları beraberinde taşımaktadır.

(...) Saltuk, erenler seccadesi dedi, erenler bizi nereye salarsa o tarafa yürü. Seccade, Rûm ülkesine doğru yürümiye başladı.

Seccade, Rûm ülkesine doğru yol aldı, Kaligra adlı bir kalenin yanına geldi, durdu. Saru Saltuk, Ulu Abdal ve Kiçi Abdal'la indi, seccadeyi silkip omuzuna aldı, Ulu Abdal'a Kiçi Abdal'a, siz kapıya dolanın, ben burdan çıkayım dedi. Onlar, bunda bir hikmet var deyip dolandılar, kendisi, doğruca kalenin bedenine tırmandı. O, kayaya tırmandıkça kaya/ellerine karşı gelir, tutunurdu. Mübarek ayakları da taşta gömüldü. Şimdi bile hâlâ o kalede ellerinin, ayaklarının izleri görünüp durur.

Onun korkusundan beyle halk, kaleyi bırakıp uzak bir kaleye gitmişlerdi. Saru Saltuk, doğruca o ejderhanın üstüne vardı, bir nağra attı. Ejderha nefes aldı, kuyruğunu kımıldattı, bir kükredi.

Saru Saltuk, eline ok, yay aldı, yedi başına birer ok attı. Ejderha can acısından Saru Saltuk'a, belinden sarıldı, sıktı. Saru Saltuk, yanındaki kılıcı unutmuştu. Hızır'ı çağırdı. O sıralarda Hünkâr, 'Kızılca Halvet'te oturmuş, Hızır peygamberle sohbet ediyordu. Hacı Bektaş, Saru Saltuk, çağırınca, Hızır'im dedi, Saru Saltuk'u ejderha bunalttı, kılıcını unuttu, tez imdadına yetiş, kılıcını hatırlat. Hızır, hemen kalktı, Kaligra'ya vardı, mızrağıyla ejderhaya vurdu, mızrak, ejderhayı deldi, öte yanındaki kılıca dokundu. Ondan sonra Saru Saltuk'a, ey gerçek er dedi, yanındaki kılıcı çekip başını kessene. Saru Saltuk, hey Hızır'im dedi, çağırdığım erenler hakkıyçin kılıcım hatırımdan çıkmış, yoksa sana zahmet edip çağırılmazdım. Tahta kılıcı çekip ejderhanın birer birer yedi başını da kesti, Hızır'la vedağlaşıp yola düştü. Hızır'ın izi, hâlâ meydandadır.

Ulu Abdal'la Kiçi Abdal, kalenin kapısından dolanıp geldiler. Ejderhanın öldürdüğünü gördüler, Saru Saltuk'la buluşunca, gazâ mübarek olsun dediler. Sonra hep beraber kaleden çıkıp yola düştüler. Saru Saltuk, ejderha savaşında pek susadım dedi. Dört yana baktılar, su bulamadılar Saru Saltuk, eliyle dörtbeş yeri kazdı, kazdığı yerlerden, bir değirmem döndürecek kadar arıduru bir su çıktı, akımya başladı. Sonra bir çoban buldular, onunla, kalenin beyine, ejderha öldürüldü diye haber saldılar, kalenin beyi gelip

ejderhanın öldüğünü gördü, Saru Saltuk'a candan gönülden muhip oldu ve iymana geldi (...) (Gölpınarlı, 1958: 46).

Anlatıda öne çıkan motif, ejderhanın yedi başının Sarı Saltuk tarafından bir bir kesilmesidir. Ejderha, Jung'un arketipleri bağlamında "gölge"ye tekabül ederken; yedi başın kesilmesinin ise nefsin yedi özelliğine delalet ettiği söylenebilir. Jung, toplumsal bilinçdışına itilmiş kötü ruh, canavar, cin ve şeytanı, "gölge" kavramı içerisine yerleştirir. Bu manâda kolektif bilinçaltıyla savaşılan kahraman, toplumun korkularıyla yüzleşir, orada bir devrim ve paradigma yaşanmaktadır. Dolayısıyla esasında kahraman ilkel benliğini yenerek kendi kişisel gerçekliğini ortaya koymakta, âdetâta kendini gerçekleştirilmektedir. Velâyetnâmelerin temel amacı, Anadolu İslâm inancının yayılmasını sağlamaktır. Özellikle Balkan coğrafyasında talep edilen bu hedef kazanımda velîler bir aracı misyoner görevi üstlenmişlerdir. Dolayısıyla arketip sembolü olarak *ejderha* ile savaşılan velî, gönüllü bir kurtarıcı, kahraman vasfına bürünür. Elindeki tahta kılıç ise nefsin yıkımına remzdir. Farklı bir okuma denemesi yapmak istersek ejderha yerine üst düzey statüsü olan gayrimüslim bir yöneticiyi koyabiliriz. Onun İslâm'ı reddetmesi neticesinde velî ile çatışma yaşaması ve sonucunda gerçekleşen sembolik ölümü de eski-yeniye bağlı paradigma değişimini gözler önüne serer. Bu sembolik ölümün aracı nesnesi olan tahta

kılıç ise terbiye etmeyi, doğru inancı ve düzgün ahlâkı simgelemesi açısından amaçla bütünleşmiştir denilebilir.

3.5. Hasandede'nin Emaneti “Tahta Kılıç”

Velîlerin olağanüstülüklerini barındıran menâkıbnâme / veâyetnâmelerin dışında halk anlatılarında da tahta kılıç sembol olarak karşımıza çıkmaktadır. Alıntılanan ilgili kısımda bu nesne; bazen hırka, bazen velînin şahsına ait değerli bir eşya olarak karşımıza çıkmaktadır. Buradaki önemli husus, tahta kılıcın şecereyi vurgulaması ve aktarılacak öğretilerin maddî simgesel karşılığının olmasıdır. Hasan Dede, sekiz nefer derviş ile Anadolu'ya gelmiştir. 1515 yılının ilkbaharında Suluca Karahöyük'e (Hacı Bektaş'a) gelen bu derviş, Bektaşîliği kurumlaştıran Balım Sultan'dan emanetini teslim alarak Horasan geleneklerinin aktarıcısı misyonunu üstlenmiştir.

“Kırıkkale yakınlarındaki Hasandede köyüne adını veren zatın şöyle bir menkabeti anlatılır: Bir gün Hacı Bektaş'a kendinden sonra büyük bir mürşidin gelip gelmeyeceği sorulur, geleceği cevabı alınır. Bu mürşidin alâmeti söz konusu olduğunda Hacı Bektaş önünde duran tahta kılıcı göstererek “gelip bunu alacaktır” şeklinde konuşur. Balım Sultan zamanında Hacı Bektaş tekkesine günün birinde bir zat gelir ve doğruca kılıca yönelir. Bu gelenin haber verilen mürşid olduğunu anlayan Balım Sultan,

tahta kılıcı ona verir. Bu zat meşhur Hasan Dede'dir (Saral,2004: 247).

Söz konusu anlatıda, tahta kılıç, mürşitlik alâmeti nesnesi olarak karşımıza çıkmaktadır. Emanet nesnenin yıllar sonra ilgisi tarafından teslim alınmaya gelinmesi motifi ile anlatılarda sıklıkla karşılaşılr. Emanetin sahibi ya rüyası vasıtasıyla ya istiğrak hâlindeyken / istiharede veyahut bir aracı vesilesiyle emanet edilen nesnenin varlığı ve yeri hakkında bilgi sahibi olarak onu almak için yola koyulur. Burada söz konusu olan durum, ilahi yardım vasıtasıyla geçmişle bağ kuran emanet nesnenin öğrenilmesidir. Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi'nde de Abdal Mûsâ'nın, Hacı Bektaş'ın tekkesini kendisinin kurumlaştırdığını ifade etmesi yoluyla çerağ, âlem gibi emanetlerin artık teslim alınma zamanının geldiğini belirtmesi, vefatından sonra da bu zatın meşrebini neşre çalışma sorumluluğunu üstlendiğini gösterir. Tahta kılıç da velînin himmetinin, halifeliğın bir gösterge sembolü olarak aktarılan pasajda yerini almıştır.

Sonuç

Eski çağlardan bu yana, yaşamın mistik yönü ile sıradan insan arasında vasıta olan şamanlar, ermişler, pirlere başarılı bir şekilde insanlara hitap edebilmek, onların gönüllerini fethetmek ve doğaüstü ile iletişim kurmak için çeşitli nesnelere aracı olarak kullanmışlardır. Ritüel

zamanlarında kullandıkları muhtelif giysi, boya, çalgı ve çeşitli değneklerin yanı sıra tahta kılıç da bu sembolik nesnelere biridir. Bu sembol; kutsal hayat ağacının bilgeliğini ve sonsuzluğunu, demirin kuvvetini, yaşlıların erdemini, savaşçıların cesaretini aynı anda bünyesinde barındırmaktadır. Bu anlamda topluma yön veren, halka rol model olan kuvvetli bir simgeye dönüşmüştür. Nasıl ki bayrak; bağımsızlığı, umudu, atalar kültürünü, aidiyeti çağrıştırıyorsa; tahta kılıç da erdemi, iyiliği, güzel ahlâkı, kan dökmeden doğru yola girmeyi simgelemektedir. Dolayısıyla nesnel bir gerçekliği de bünyesinde barındırarak şiddeti ve kaba kuvveti değil; akılla savaşmayı öne çıkarmakta, desteklemektedir. Kutsal kabul edilen ve üçlü düzlem arasında irtibat kuran ağacın bir parçası olan tahta ile keskin kılıcın birleşimi olan tahta kılıç, insanın hayatta kalma içgüdüleriyle icat ettiği savunma silahının ta kendisidir ve bu nesne kendi içinde kaos ve kozmosu barındıran dikatomi ortaya çıkarmaktadır. Manevî anlamda taşıyıcısına; akıl, irade ve bilgelik sağlayan tahta kılıç, zaruret hâsıl olursa metal kılıçtan bile daha fazla keskinleşerek düşmanı bertaraf edebilecek güç ve yetkinliktedir.

Antik Çin medeniyetinin tahtayı beşinci element olarak kabul etmesi ve bu nesnenin Maya kültüründe dahi yer alması, tahta kılıcın evrenselliğini ve ortaklaştırıcı yönünü

öne çıkarmaktadır. Yakın geçmişte, önce tarihî kahramanlara, günümüzde ise kurgu karakterlere dönüşen, öğretici / yol gösterici kişilerin amaçları ve araçları örtüşmektedir. Şamanın elindeki bilgelik ağacından gelen, barış ve cesareti aynı anda taşıyan, tahta kılıcın binlerce yıl sonra (bazı varyasyonlarda) Peter Pan'in elinde can bularak varyantlaşması bu barışçıl özelliğin kaybolmadığını, aksine güncellendiğini göstermektedir.

Şamanizm, Maniheizm, Budizm, Zerdüştlük gibi dinî kaynakları İslâmiyet ile harmanlayan velîler, Anadolu İslam'ını Balkan coğrafyasına yayarak halkla etkileşime girmiş ve İslâm yolunda onların irşadına vesile olmuşlardır. Anadolu ve Balkanlarda ordularla birlikte sefere çıkan ve hatta onlardan evvel oralara varan dervişler el, bel ve dillerindeki simgesel tahta kılıçla mânevî anlamda gönülleri fethetmişlerdir. Alevî-Bektaşî geleneğine ait anlatılarda ve velâyet-nâmelerde yerini alan bu nesne, kimi zaman kutsal nesne / keramet (üstünlük) nesnesi, bazense emanet nesne olarak çeşitli versiyonlarda karşımıza çıkmaktadır. Günümüze yakın zamanlarda ise Alevî-Bektâşî geleneğinin temel ritüellerinden cemlerde uygulanan pratiklerden “tarik / dest çalma” ile manevî bir sembol olarak güzel ahlâkı, arınma ve temizliği temsil eden işlevsel bir nesne hâlini almıştır. Çalışmamızda Alevî-Bektaşîliğin kültürel sembollerinden biri

olan tahta kılıcın geçmişten günümüze uzanan yansımaları izah edilmeye çalışmış ve genellikle kahramanın erginlenme yolculuğunda kutsal ile profanı ayıran simgesel nesnelere biri olduğu tespit edilmiştir.

Kaynaklar

- Bayat, F. (2006). *Ana Hatlarıyla Türk Şamanlığı*, İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Eberhard, W. (2000). *Çin Simgeleri Sözlüğü*, İstanbul: Kabalcı Yayınevi.
- Ergun, P. (2004). *Türk Kültüründe Ağaç Kültü*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
- Fığlalı, E. R. (1994). *Geçmişten Günümüze Halk İnançları İtibariyle Alevilik-Bektaşilik*, Ankara: Türk Halk Kültürünü Araştırma ve Tanıtma Yayınları.
- Gölpınarlı, A. (1958). *Menakıb-ı Hacı Bektâş-ı Velî*, Ankara: İnkılâp Kitabevi.
- Güzel, A. (1999). *Abdal Mûsâ Velâyetnâmesi*, Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınevi.
- Korkmaz, E. (1994). *Ansiklopedik Alevilik Bektaşilik Terimleri Sözlüğü*, 2. bs. İstanbul: Ant Yayınları.
- Korkmaz, E. (2010). *Simgeler Sözlüğü*, İstanbul: Anahtar Kitaplar.
- Korkmaz, E. (2013). *Yorumlu İmam Cafer Buyruğu*, 4. b. İstanbul: Anahtar Kitaplar.

- Ocak, A. Y. (2002). *Alevî ve Bektaşî İnançlarının İslâm Öncesi Temelleri*, 3. bs. İstanbul: İletişim Yayınları.
- Öz, B. (2001). *Dünyada ve Türkiye’de Alevî-Bektaşî Dergâhları*, İstanbul: Can Yayınları.
- Özmen, İ. (2009). *Hacım Sultan Velayetnamesi ve Ocakları*, Ankara.
- Saral, İ. T. (2004). Gül Baba ve Tahta Kılıcı, *Gazi Üniversitesi Türk Kültürü ve Hacı Bektaş Araştırma Merkezi Hacı Bektaş Velî Dergisi* (31): 245-256.
- Tanyu, H. (1976). Türklerde Ağaçla İlgili İnanışlar, *Türk Folkloru Araştırma Yıllığı*, Ankara: Kültür Bakanlığı.
- Üçer, M. (2019). *Türk Kültür ve Sanatında Hayat Ağacı: A. Süheyl Ünver Sanat Atölyesi Yorumuyla*, Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.